

Ziekenzalving

1) Inleiding

Bij ziekenzalving wordt er door 'oudsten' uit de gemeente gebeden om genezing en heelheid. Daarbij wordt de zieke met olie gezalfd als teken van de aanwezigheid van de Heilige Geest. In dit epistel wil ik het een en ander graag toelichten.

2) Wat is ziekenzalving?

a) Oorsprong

Ziekenzalving is iets wat de kerk van oudsher heeft gedaan en wat teruggaat op een aantal tekstgedeelten uit de bijbel. In Jacobus 5 staat dat als iemand ziek is hij de oudsten van de gemeente bij zich kan roepen opdat die voor hem bidden. In Marcus 6 zendt Jezus zijn leerlingen er op uit en geeft hen de opdracht om zieken te genezen. In alle tijden is de ziekenzalving toegepast, hoewel zij wel van vorm veranderde. Van oudsher was het gebruik dat er voor zieken werd gebeden in de kerk en thuis. Broeders en zusters kwamen bijeen bij de zieke, baden voor hem, legden hem de handen op en zalfden zijn hoofd met olie. Er zijn talrijke getuigenissen dat dit in een aantal gevallen ook daadwerkelijk leidde tot genezing van de zieke. Later veranderde de kerkelijke praktijk. In de Rooms Katholieke Kerk werd de ziekenzalving gaandeweg als een sacrament voor de stervenden gezien. Het werd het heilig oliesel dat stervenden werd toegediend om hen genade te verlenen. In reactie daarop hebben de reformatoren Luther en Calvijn de ziekenzalving afgewezen. Zij erkenden slechts twee sacramenten: de doop en het heilig avondmaal. Bovendien meende Calvijn dat de gaven van genezing tijdgebonden zijn. Het waren volgens hem bijzondere gaven die God aan zijn gemeente gaf als hulp om het geloof te verbreiden en de kerk te vestigen, maar die later niet meer voorkwamen. Dit wordt de zogenaamde *streep-theologie* genoemd. Zij gaat er van uit dat er door de Heilige Geest een streep is gezet onder de gaven van de Geest: spreken in tongen, profetie, gaven van genezing ze komen na het ontstaan van de kerk niet meer voor. Vele eeuwen is er in de kerken van de reformatie weinig oog geweest voor de ziekenzalving. De laatste jaren is daar verandering in aan het komen. De kerk heeft in Europa niet meer de positie heeft die zij de eeuwen door heeft gehad, de situatie lijkt steeds meer weer op de beginperiode van de kerk: een minderheid in een niet-christelijke samenleving. Het besef groeit dat wij van die beginperiode van de kerk veel kunnen leren. Het zou kunnen zijn dat daar ook de toenemende openheid voor zaken als ziekenzalving aan te danken is. Een andere reden is dat steeds meer mensen buiten (maar ook binnen) de kerk voor heling en genezing op zoek gaan naar religieuze genezers. Mensen als Jomanda, maar ook beoefenaars van Reiki en andere helingstherapieën trekken veel mensen die ziek zijn. Het besef breekt door dat wij als kerk aan deze vragen niet voorbij mogen gaan. Heeft God zelf niet gezegd: Ik ben uw Heelmeester? Heeft Jezus zijn leerlingen niet opgedragen te bidden in zijn Naam voor de zieken? Al deze ontwikkelingen nopen tot bezinning.

b) De ziekenzalving in het Nieuwe Testament

In Marcus 6:6-13 lezen we dat Jezus zijn leerlingen uitzend om het evangelie te verkondigen. Hijzelf genas zieken als teken dat het koninkrijk der hemelen nabij is. Aan zijn leerlingen geeft Hij volmacht om in zijn Naam zieken te genezen.

*6 Hij trok rond langs de dorpen in de omtrek en onderwees de mensen. 7 Hij riep de twaalf bij zich en zond hen twee aan twee uit, en gaf hun macht over de onreine geesten. (...) 12 Ze gingen op weg en maakten het goede nieuws bekend om de mensen tot inkeer te brengen, 13 en ze dreven veel demonen uit en **zalfden veel zieken met olie en genazen hen.***

In Marcus 16 lezen we dat Jezus zijn leerlingen na zijn opstanding de zendingsopdracht geeft.

*15 En Hij zeide tot hen: Gaat heen in de gehele wereld, verkondigt het evangelie aan de ganse schepping. 16 Wie gelooft en zich laat dopen, zal behouden worden, maar wie niet gelooft, zal veroordeeld worden. 17 Als tekenen zullen deze dingen de gelovigen volgen: in mijn naam zullen zij boze geesten uitdrijven, in nieuwe tongen zullen zij spreken, 18 slangen zullen zij opnemen, en zelfs indien zij iets dodelijks drinken, zal het hun geen schade doen; **op zieken zullen zij de handen leggen en zij zullen genezen worden.***

Jacobus, de broer van Jezus schrijft in zijn brief:

5: 13 Heeft iemand onder u leed te dragen? Laat hij bidden. Is iemand blij te moede? Laat hij lofzingen. 14 Is er iemand bij u ziek? Laat hij dan de oudsten der gemeente tot zich roepen, opdat zij over hem een gebed uitspreken en hem met olie zalven in de naam des Heren. 15 En het gelovige gebed zal de lijder gezond maken, en de Here zal hem oprichten. En als hij zonden heeft gedaan, zal hem vergiffenis geschonken worden. 16 Belijdt daarom elkander uw zonden en bidt voor elkander, opdat gij genezing ontvangt. Het gebed van een rechtvaardige vermag veel, doordat er kracht aan verleend wordt. 17 Elia was slechts een mens zoals wij en hij bad een gebed, dat het niet regenen zou, en het regende niet op het land, drie jaar en zes maanden lang; 18 en hij bad opnieuw, en de hemel gaf regen en de aarde deed haar vrucht uitspruiten.

Dit gedeelte is het meest gedetailleerd en vraagt daarom wat extra aandacht

3) Uitleg Jacobus 5

Wat wordt er met bovenstaand gedeelte bedoeld? M.J. Paul geeft in zijn boekje 'Vergeving en genezing, ziekenzalving in de christelijke gemeente' een heldere uitleg over dit gedeelte.

Vers 13

Leed. Hier wordt niet bedoeld ziekte, maar moeilijke omstandigheden in het algemeen. Blij te moede. Hier gaat het om de voorspoed. Zowel in moeite als in vreugde mag de christen geloven dat God het ziet en mag hij die omstandigheden bij Hem brengen.

Vers 14

Is er iemand onder u ziek? Het woord voor ziek zijn dat hier staat wordt soms gebruikt voor dodelijke ziekte, maar het kan ook betekenen: zwak zijn, ziek zijn. Het woord 'redden' (gezonder maken) uit vers 15 impliceert herstel van een serieuze ziekte.

Laat hij dan roepen. In de gemeenten was het gebruikelijk dat zieken bezocht werden. Bij de ziekenzalving ligt echter het initiatief bij de zieke. Daarin komt ook naar voren hoe hij of zij de situatie in het geloof beleeft. De oudsten van de gemeente: Wie worden hiermee bedoeld? Er zijn uitleggers die menen dat het hier gaat om de oudsten van de moedergemeente in Jeruzalem, het gaat dan dus om de apostelen. Alleen zij hebben de volmacht om voor zieken te bidden. Dezelfde uitleggers gaan er van uit dat de ziekenzalving ook is opgehouden te bestaan nadat deze oudsten overleden waren en dat ziekenzalving dus tijdgebonden is. Het ligt echter meer voor de hand om bij de oudsten te denken aan de officiële vertegenwoordigers van de plaatselijke gemeente die met de zieke komen bidden. In de vroeg-christelijke gemeente werden de oudsten net als in de synagoge onder handoplegging bevestigd in hun functie. Opdat zij over hem een gebed uitspreken en hem met olie zalven. De oudsten bidden voor de zieke en zij zalven hem met olie in de naam van de Heer. Waarom deze zalving met olie? Olie is in de bijbel het symbool van de Heilige Geest. De zalving symboliseert de toewijding van de zieke aan God en aan het werk van de Heilige Geest. in de naam des Heren. Deze zalving vindt plaats in de naam van Jezus. Dat wil zeggen met zijn gezag en op zijn autoriteit, dus in zijn tegenwoordigheid en door zijn kracht.

Het duidt ook aan dat de genezing en de vergeving slechts kunnen plaatsvinden op grond van het offer door Jezus gebracht.

Vers 15

Het gelovige gebed: letterlijk staat hier: het gebed des geloofs. Het gaat hier om een gebed waarin vertrouwen op God en zijn beloften uitgesproken wordt en dat voortvloeit uit de toewijding Hem. Alleen zulke gebeden zijn effectief (zie ook Jacobus 1:5-6). De lijder. Hier wordt een sterker woord gebruikt voor de ziekte. Het gaat hier om uitputting, lichamelijk of geestelijk. Ziekte zonder hoop, wegwijnen. Het gaat dus om ernstige lichamelijke of psychische ziekten. Oprichten heeft een dubbele betekenis. Het kan betekenen: oprichten van het ziekbed, maar het kan ook betekenen oprichten uit de dood. Er zit hier dus een bepaalde dubbelheid. Je kunt het lezen als: de Here zal de zieke genezen en herstellen. Het kan ook betekenen: de Here zal de dodelijk zieke de zaligheid geven en de Here zal Hem uit de dood opwekken. Dan gaat het dus om het geloof dat God door de dood heen de zieke vasthoudt en zal oprichten. Volgens dr. Paul is die dubbelheid er bewust. We mogen ons uitstrekken naar genezing en daar om bidden. Maar Jacobus zal ook situaties hebben meegemaakt waarin de dodelijk zieke stierf.

En als hij zonden heeft gedaan zal hij vergeving ontvangen.

Vers 16

Belijdt daarom elkander uw zonden opdat gij genezing ontvangt.

De ziekenzalving draait niet alleen om lichamelijke heelheid maar heeft niet minder de geestelijke heelheid op het oog. Het herstel van de relatie met God, bemoediging en vertroosting. In deze verzen wordt er een verband gelegd tussen ziekte en zonden. Een *mogelijk* verband: en als hij zonden heeft gedaan zal hij vergeving ontvangen. Het is mogelijk dat er in het leven van een zieke zonden zijn uit het verleden die blijvende invloed hebben. Dan is het nodig die te belijden en zal daarop vergeving ontvangen worden. M.J. Paul: *Jacobus denkt hier waarschijnlijk aan bijzondere zonden die van een ernstiger karakter zijn dan waarover Jacobus in 3:2 schrijft (want wij struikelen allen in velerlei opzicht). De ouderlingen hebben hiernaar te informeren en ook de zieke zelf zal bij zichzelf te rade gaan of er dingen zijn die beleden moeten worden. Dat geldt overigens niet alleen voor de zieke. Het kan ook zijn dat er zonden zijn die de ambtsdragers tegenover de zieke hebben te belijden. Te denken valt aan verstoringen van verhoudingen die waar mogelijk hersteld dienen te worden. De belijdenis van schuld is nodig voor persoonlijke vergeving maar ook voor de reiniging van de gemeenschap (1 korinthe 11:30-32). Schuldbelijdenis en het herstel van de relatie met God en met de gemeenschap maken dus deel uit van de ziekenzalving. Indien er zonden beleden moeten worden dan ligt het voor de hand dat dat gebeurt voor de ziekenzalving en in de beslotenheid van de binnenkamer onder vier ogen. Voor de duidelijkheid: (bepaalde) ziekten kunnen samenhangen met specifieke zonden (Aids kan bv. het gevolg zijn van een losse seksuele leefstijl), maar dat hoeft niet. Een ieder beproeve zichzelf daarin. Het gebed van een rechtvaardige vermag veel, doordat er kracht aan verleend wordt. Een rechtvaardige is in bijbels taalgebruik een gelovige die in de rechte verhouding tot God staat. Het criterium daarbij is niet zondeloosheid, maar het 'wandelen met God'. Gelovigen die – levend vanuit de vergeving - hun geloof ook in de praktijk (proberen te) brengen. Het gaat hier dus niet om geestelijke reuzen. M.J. Paul: "Jacobus bedoelt dat iedere gelovige wiens zonde vergeven zijn, die bidt in geloof en oprecht leeft, rechtvaardig is. Wanneer hij bidt zijn die gebeden machtig en effectief." Hij merkt daar bij op dat het gebed veel vermag, maar niet alles. God blijft soeverein. Hij is vrij óf en hoe Hij genezing geeft.*

4) Ziekenzalving in de praktijk

a) *Tijdgebonden?*

Hoe je tegen ziekenzalving aankijkt hangt samen met je visie op de bijbel. Zijn de wonderen die Jezus vroeger deed, principieel nog steeds mogelijk? Is Hij in staat om ook vandaag de dag mensen te genezen? Of zijn die verhalen over genezingen en over herstel van mensen tijdgebonden? Ik meen van niet. God kan ook vandaag de dag nog steeds genezen. In de regel zal dat middelijk gebeuren: door de reguliere geneeskunst. In de medische wetenschap mogen wij ook Gods gave zien en zijn helende kracht ervaren. In aansluiting daarop of daaraan voorbijgaand kan Hij ook on-middelijk genezen. Dat zijn uitzonderingen, maar daarom niet minder werkelijk en actueel. Daarom blijven gedeelten als Marcus 6 en Jacobus 5 ook voor de gemeente vandaag relevant. De beloften die daarin staan mogen we geloven. Vanuit dat perspectief sta ik positief tegenover ziekenzalving. Wel zijn er een aantal pastorale vragen die de aandacht verdienen.

b) En wat als er geen genezing optreedt?

Veel mensen staan wat sceptisch tegenover de dienst der genezing vanwege gebedsgenezers die tijdens campagnes alle verantwoordelijkheid voor genezing legden bij de zieke. Als er geen genezing optrad was dit te wijten aan het kleingeloof van de zieke. Het moge duidelijk zijn dat dit op grond van Jacobus 5 niet vol te houden is. Het geloof van de zieke blijkt uit zijn vraag om ziekenzalving. Niet alle zieken worden genezen, dat is duidelijk. We leven tussen pinksteren en de wederkomst. Het heil is er al en ook nog niet helemaal. Pas als Christus terugkomt zal alles heel worden gemaakt. In die dubbelheid leven we. Dat betekent dat soms wel en soms niet genezing optreedt. Niet iedere zieke werd genezen in de tijd van Jezus. Degenen die genezen werden golden als de zwaluwen die de grote zomer aankondigen. In de bijbel zien we altijd dat wonderen door God gebruikt worden ter verheerlijking van zijn Naam en tot uitbreiding van zijn kerk. Het gaat om het heil van de zieke, maar als er genezing optreedt dan staat dat altijd in dienst van de uitbreiding van Gods rijk.

Uiteindelijk moeten we zeggen dat Gods wegen voor ons ondoorgrondelijk zijn, dat zijn wegen hoger zijn dan onze wegen en zijn gedachten hoger dan onze gedachten. Hij is God, wij zijn Zijn schepselen. Het risico van deze uitspraak is echter dat we ons te snel neerleggen bij onze situatie en berusten in onze ziekte. God wil gebeden zijn! Zou voor God iets te wonderlijk zijn? Ook dat is een bijbels woord en daar mogen we Hem aan houden. We mogen Hem bestormen met onze gebeden en Hem bidden om genezing. Opdat zijn Naam verheerlijkt mag worden in ons midden.

c) Waarom niet gewoon naar een dokter gaan?

Het moge duidelijk zijn dat het een het ander niet uitsluit. Als je ziek bent moet je naar de dokter. God werkt door middel van de medische wetenschap, ook dat zijn wonderen. Maar soms werkt Hij buiten de reguliere geneeskunst om opdat het iedereen duidelijk zou zijn dat Hij het is die onze geneesheer is.

d) Waarom niet 'gewoon' bidden in de kerk? Waarom is het nodig zo bij elkaar te komen?

Voorbede in de gemeente is hoe dan ook nodig voor zieke gemeenteleden. Veel zieken getuigen ook dat daar kracht vanuit gaat en dat zij daardoor gedragen worden.

- Ziekenzalving is een mogelijkheid die God gegeven heeft om met meerdere broeders en zusters deze ene zieke broeder/zuster bij God te brengen.
- Bovendien lezen we dat God aan zijn gemeente geestesgaven geeft. De charismata. Een van deze gaven is de gave van genezing. God kan die aan de gemeente geven (1 Korinthe 12: 9). Bij een ziekenzalving stelt de gemeente zich voor die gave open.
- De zalving met olie in de naam van Jezus is een handeling die we op gezag van Jezus mogen verrichten en die door veel zieken als heilzaam wordt ervaren. Ook als er geen genezing optreedt, dan nog is vaak de ervaring dat het goed heeft gedaan.

5) Praktisch

Voor de ziekenzalving vindt er een voorbereidend gesprek plaats waarin gevraagd wordt naar de beweegredenen van de zieke en waarin uitleg wordt gegeven over de zalving. Bij de ziekenzalving komt een (klein) aantal kerkenraadsleden en/of gemeenteleden samen rondom het ziekbed van de zieke. Ook familie kan hierbij zijn. Het is goed mogelijk dat elders gemeenteleden bidden om een zegen over de zalving. Ziekenzalving is niet een zaak van de enkeling, maar van de hele gemeente. In het midden van de gemeente wil Christus aanwezig zijn. Daarom is het belangrijk een afvaardiging van de gemeente er bij te betrekken. In de bijeenkomst zelf kan een lied worden gezongen, een gedeelte uit de bijbel worden gelezen. Er zal een gebed van schuldbelijdenis en genadeverkondiging zijn. Eventueel kan ook het Heilig Avondmaal met de zieke worden gevierd. Daarna wordt er door de aanwezigen gebeden om heling. Dit kan door meerdere aanwezigen worden gedaan of door een iemand, een kringgebed is ook mogelijk. Daarna worden eventueel de handen opgelegd en wordt de zieke op zijn voorhoofd gezalfd met olie. Besloten wordt weer met een lied en eventueel een kort afsluitend gebed. Al naar gelang de situatie kan het een echte 'huisdienst' zijn of een gebedsbijeenkomst.

Ds. Giel Schormans